

2.

Romere og Germaner.

Af Svend Aakjær.

Den 14. Juni 1928 fyldte en af Europas førende Forskere indenfor Middelalderhistorien, Professor Alfons Dopsch i Wien, 60 Aar. I den Anledning overrakte hans Elever, Seminar für Wirtschafts- und Kulturgeschichte, ham et stort og stateligt Festskrift, redigeret af Privatdocent Dr. Erna Patzelt. Indholdet er ikke, som ellers sædvanligt ved slige Lejligheder, Elevarbejder, men Bogen bringer paa 620 Sider en imponerende Række af Alfons Dopschs tidligere Arbejder, nu for en stor Del vanskelige at skaffe, ikke mindst for Udlændinge, spredt som de har staaet i forskellige Specialtidsskrifter, Festskrifter o. lign. Steder. Alle Beundrere af Dopschs banebrydende Forskning vil være Dr. Patzelt taknemlige, fordi disse frugtbare og betydningsfulde Afhandlinger nu er blevet lettere tilgængelige. *Verfassungs- und Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters* (Wien 1928) er Bogens Titel, og den er, med sit fyldige Sagregister, ikke blot velegnet til Indførelse i Dopschs Forskning og dennes specielle Ideer og Metoder, men den er simpelthen, ligesom hans Hovedværk, *Wirtschaftliche und soziale Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung* (2. Udgave, I—II Bind, Wien 1923—24), den uundværlige Haandbog for enhver, der vil studere Europas forfatningsmæssige og økonomiske Udviklingshistorie i Middelalderens ældre og ældste Afsnit. Vil man lære Forskerpersonligheden og Mennesket Alfons Dopsch at kende, kan det tillige varmt anbefales at læse hans Selvbiografi i det af Dr. Sigfrid Steinberg udgivne Værk *Die Geschichtswissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen* (Leipzig 1925), der tillige indeholder en Fortegnelse over alle hans Værker indtil og med 1924.

Ejendommeligt er det at se, hvorledes Dopsch begynder som Lokalhistoriker og flittig Gæst i de lokale og centrale Arkiver. Han er født i den lille By Lobositz a. d. Elbe i et tysk-bøhmisk Hjem og bevarer stadig op i Aarene en rørende Kærlighed til den lille Provinsby og dens omgivende Vinbjærge, og hans første Arkivstudier angik Slaget ved Lobositz 1. Okt. 1756. Fra den lille østrigske Stad og dens brave »Ackerbürger« søger han dog snart mod videre Græsgange, og kommer ind paa Studier over Oprindelsen til den østrigske Landslov og Kilderne til Østrigs Finansstyre i det 13. Aarh. Ved sit omfattende Udgiverarbejde siden 1892 til Pertz's Monumenta, især af Karolingernes Kongebreve, lægger han et solidt Grundlag for sit Kendskab til Diplomer,

til historiske førstehaands Kilder. Diplomati, Palæografi, Rets-historie er de Hjelpevidenskaber, han i disse Aar bliver fortrolig med, og han lægger i denne Aarrække tillige Syldstenen til sit første store 2-Binds Hovedværk *Die Wirtschaftsentwicklung der Karolingerzeit vornehmlich in Deutschland* (Weimar 1912—13).

Dopsch rettede allerede i dette Værk en fældende og vel-underbygget Kritik mod den herskende Opfattelse af den ældre Middelalders økonomiske Liv. De ældre Forskere havde vævet et Net af Teorier og bygget en Mur af ganske vilkaarlige Konstruktioner, der ikke lod sig forene med de talrige Vidnesbyrd fra førstehaands Kilder, som nu kom under kyndig og kritisk Behandling. Denne Tids økonomiske Evne og Formue var langt rigere, langt mere fremskreden end før antaget. Hverken K. Büchers Teorier om den i sig selv hvilende Husøkonomi, »die geschlossene Hauswirtschaft«, eller W. Sombarts Hævdelse af Byers og Stæders Fravær, eller K. Lamprechts Skildring af Tiden som behersket af den rene Naturaløkonomi holdt Stik overfor Dopschs Angreb. De økonomiske Livsformer af friere Natur, paa Landet Jordleje, i Byerne frie Haandværk, som man først havde villet lade opstaa helt nede i det 12. Aarh., lod sig i Kilderne paavise helt tilbage i Karolingertiden. Et livligt Handelssamkvem, der endog rakte helt til Orienten, med højt udviklede Former, ogsaa for Pengehandelen — Pengeudlaan, Aager, fri Prisdannelse — lod sig erkende, Fænomener man før helt vilde nægte Eksistens i disse tidlige Tider. Dopschs Arbejde virkede dog ikke blot negativt, ved sin Udryddelse af disse ældre opkonstruerede Teorier, men blev ogsaa yderst frugtbart ved sin Problemstilling og sin Fremdragelse af eller Henpegen paa givtigt, nyt Kildestof.

Med sit næste store Hovedværk om det sociale og økonomiske Grundlag for Europas Kulturudvikling gik Dopsch videre ad disse Veje. Det betydningsfulde Overgangstidsrum mellem Senantik og germansk Middelalder belystes fra alle Sider, med Inddragelse af alle historiske Nabo- og Hjelpevidenskaber, Diplomati, Papyrusforskning, Sociologi, Geografi (specielt »Wirtschaftsgeographie«), Bebyggelseshistorie, Stednavneforskning, Numismatik, Arkæologi (»die Wissenschaft vom Spaten«). Med den største Opmærksomhed følger Dopsch den stærke Vækst og Grøde i disse Videnskabsgrene, og han glæder sig over det frugtbare Samarbejde mellem den økonomiske Historie og den lokale Historie, Landbrugs- og Bebyggelseshistorien. Han har endog tilegnet de tyske lokale »Altertums- und Geschichtsvereine« sit Værks første Bind, i taknemlig Anerkendelse af »wie sehr von diesen Pionieren der neuen Kulturgeschichtswissenschaft wahr-

haft grundlegende und befreiende Leistungen vollbracht worden sind». I det nye Bind staar i denne Sammenhæng Afhandlingen »Zur Methodologie der Wirtschaftsgeschichte« som et klart og frugtbart Arbejdsprogram for dette livlige Samarbejde, der netop nu er i fuld Gænge i hele den europæisk-amerikanske Forskning.

En anden af disse Afhandlinger, »Frühmittelalterliche und spätantike Wirtschaft«, giver i kort Begreb Hovedsynspunktet i hans store 2-Binds Værk og indleder derfor med Rette den sidst udkomne Bogs andet Hovedafsnit »Wirtschaftsgeschichte«. Dopsch benægter, at der imellem det senantike Romervælde og den tidligmiddelalderlige germanske Tid findes nogen gabende Kultur-cæsur, intet brutalt Barbarøksehug skilte hin Tid fra vor. Han forkaster tidligere Forsknings »Katastrophentheorie«, efter hvilken Romerkulturen skulde være blevet fuldstændig raseret af de vilde halvnomadiserende germanske Barbarkrigere, som derefter paa Senantikens Grustomt paa bar Bund begyndte en ny og primitiv Kulturofbygning, udelukkende hvilende paa deres særegne Forudsætninger. Ikke alene »die Wissenschaft vom Späten«, men ogsaa den i vort Aarhundrede vidt fremskredne Papyrusforskning, viser at Senantiken stod højt i økonomisk Formaaen, og Fundene viser tillige, at ogsaa den germanske Verden stod paa et højere Stade end før troet, at Germanerne ingenlunde var hverken Nomader eller Barbarer, men at der allerede i romersk Tid fandtes livlig og fredelig Handelsforbindelse mellem dem og Romerne, ikke blot ved Limes, men langt ind i Landet, og at Overgangen var langt jævner, idet de germanske Kulturfolk ikke blot var fortrolige med romersk teknisk og økonomisk Kultur, men ogsaa selv evnede at give den nye Kultur en kraftig og særpræget Isæt, hvorved de snarere førte den videre end odelagde den.

Efter tidligere Forskere (f. Eks. Max Weber) skulde der i det 3. Aarh. indenfor Senantiken være sket et voldsomt Tilbagefald til primitive naturaløkonomiske Tilstande, til Dels fremkaldt ved de elendige Finansforhold, der medførte en stærk Forringelse af Mønten, saaledes at Kapitalisterne anbragte deres Penge i Jordegodser, og Soldater og Embedsmænd maatte lønnes med Jord eller Naturalier. Idet de store »Grundherrer« flyttede ud til deres Godser paa Landet skabtes et Godsherredømme, hvis Centrer var de store Landgaarde, der søgte at producere alle deres Livsfornödenheder selv, holdt deres egne Haandværkere og øvrige Klienter, og derved stræbte at hvile ganske i sig selv og i deres egen snævre Husøkonomi (jfr. det af Rodbertus skabte Slagord »die Autarkie des Oikos«). Dette er maaske nok

Sandhed, men kun den halve Sandhed. Thi hvad levede disse Villaers Indehavere vel af, andet end Overskudet ved Handelen med deres Landbrugsprodukter paa Købstadens Torve, og med Marked i Byernes store Befolkninger? Efter at Papyrusforskningen har lært os at se den sindrige, højtudviklede, sammensatte Bygning, som den antike Økonomi var, og efter at man har ophørt at lukke Øjnene til for tydelige Kildesteder, der taler et ganske andet Sprog, ligesom de tydelige Fund, som den stadigt og dygtigt arbejdende »Wissenschaft vom Spaten« bringer for Dagen, kan hine gamle Teorier ikke længere holde Stand. Ikke mindst Dopschs veldokumenterede, bindstærke Kritik har fældet dem.

Naturligvis har pengelige og pengeknappe Tider vekslet, selvfølgelig har der under pengeknappe og pengeslette Tider oftere kunnet indtræde Tilstande, som hældede imod Naturaløkonomi. Det er Kendsgerninger, som ogsaa dukker op i senere, ja, i Virkeligheden i de seneste historiske Tider. Men det gælder om ikke at fæste sig for ensidigt ved disse Livsformer, og her er Dopsch en af de store Læremestre. I hans polemisk og livligt flydende Arbejdsprosa kommer oftere to-tre Yndlingsudraab igen, der alle er karakteristiske for ham. »Täuschen wir uns nicht!« og »Sehen wir nun diese Lehre ein wenig näher an!« er to af dem. Dopschs kritiske og nøgterne Aand er altid vaagen, autoritetstro er han mindst af alt. Intet er ham kærere end en rask og frugtbar Debat med den herskende Retning paa Bjærget. I Anledning af sin »Karolingerzeit« skriver han med en kostelig, dulgt Sarkasme: »Es war natürlich vorauszusehen, dass ein solch grundsätzlicher Angriff auf die herrschende Lehre eine lebhaftere Gegenbewegung hervorrufen werde, dass vor allem die Juristen mir nicht ohne weiteres beipflichten wollten. Der Autoritätsglaube hat immer noch zahlreiche Jünger, und vor allem gibt es auch viele Rezensenten, die mit den Quellen dieser Zeit nicht in solchem Masse vertraut sind, dass sie aus ihnen ihr Urteil selbständig schöpfen könnten. Ich betrachte es als ein Glück, dass meine Arbeiten auch starke Opposition hervorrufen, denn ich bin überzeugt, dass nur durch eine erneute und zwar gründliche Überprüfung der zur Diskussion gestellten Probleme, ein wirklicher Fortschritt in der wissenschaftlichen Erkenntnis zu erreichen sei.«

Et andet Yndlingsord, der maaske vilde være et passende Motto for hans hele Forskning er »Ne quid nimis!« som han f. Eks. i foreliggende Bind anvender overfor Lamprechts altfor ensidige Betragtninger. Imod de strenge Teoretikeres graa Enten—

Eller møder Dopsch altid frem med Livets, med de historiske Kendsgerningers grønne og brogede Baade—Og. Hvem siger, at Pengeøkonomi og Naturaløkonomi er hinanden udelukkende Modsætninger? Begge kan trives frodigt i samme Tid. Hvem siger, at Lensvæsen er enten af romersk eller af germansk Oprindelse? Det naturlige er dog, at det har laant fra begge Sider. Hvem siger, at den oprindelige Bebyggelsesform var enten Enkeltgaard eller Landsby? Begge Former findes dog Side om Side, saa langt historiske og arkæologiske Kilder rækker. Hvem hævder mere den falske Darwinske Analogi i Historien, at Udviklingen altid nødvendigvis gaar fra det enkle, simple til det mere sammensatte? Er ikke netop Forenkling et højt Kulturprodukt, medens det virkelig primitive er baade stærkt ud- og indviklet i yderst spegede og sammensatte Slyng?

Paa disse Punkter er Dopsch i Pagt med sin Tid, naar han hævder den historiske Udviklings Brogethed og Snørklethed: Baade—Og overfor Enten—Eller.

Selvom det navnlig er visse yderliggaaende Retninger indenfor tysk Historieforskning, til hvilke Dopschs Kritik har Bud, og selvom vi heroppe i Norden allerede i nogen Tid har fulgt paa flere Punkter de samme nye Linier som Dopsch (Erslevs sunde og kritiske Aand i »Valdemarernes Storhedstid«, Arups æggende og ansporende, men for eensidige Hævdelse af det økonomiske Livs Betydning for den politisk-historiske Udvikling, i »Danmarkshistorien I«, som blot desværre endnu savner Dopschs fyldige Dokumentation og Kildehenvisningsapparat) — saa er det dog nu paa Tide, at Dopschs store, velunderbyggede Arbejder gør deres Indflydelse gældende. Det er derfor et glædeligt Tegn, at et nyt Værk fra vort storlinjede Naboland Sverige indledes med en begejstret Hyldest til Dopsch og hans Metode. Jeg tænker paa Sture Bolin: *Romare och Germaner* (Stockholm 1927). »En Orientering« giver Forf. sit Værk til Undertitel, og det er just hvad den giver. Forf. vandt tidligere almindelig Anerkendelse for et Arbejde om de romerske Møntfund paa germansk Grund. Det springer Gang paa Gang i Øjnene, naar man læser svenske kulturhistoriske Værker — det være sig nu med historisk, arkæologisk, filologisk, eller folkloristisk Emne — i hvor høj Grad det geografiske og det bygdehistoriske Syn paa Kulturhistorien gør sig gældende i svensk Forskning, og forøvrigt ogsaa i norsk, langt mindre i dansk. Ikke mindst paa den forhistoriske Arkæologis Omraade savner Forskerne Blik for Geografien, med enkelte Undtagelser (la Cour, Brønsted). Medens det er en ganske naturlig Sag for den historiske Arkæologis Forskere, National-

museets 2. Afdeling, Folkemuseet, Møntsamlingen, at anlægge dette Syn, og medens Synspunktet straks dukker frem, naar vore Etnografer behandler vore Oldfund, saa er det iøvrigt ligesom Sophus Müllers banebrydende Arbejder om Vej og Bygd, om Stilornamentikens Udbredelse udover Europa, savner Arvtagere. Altfor længe er den danske eftermüllerske Fortidsarkæologi blevet stikkende i »Tider og Typer«; hvornaar dukker »Steder og Bygder«, »Veje og Havne« op i deres Behandling?

Her er det altid en Tilfredsstillelse at aabne en svensk Bog med kulturhistorisk Emne. Alt bliver kortlagt og set i Forhold til sin geografiske Udbredelse: Dysser, Runestene, Møntfund, Bygningsskik, Lystestager, Redskabsformer, Folkeæventyr. Ogsaa heri er Sture Bolins Bog typisk ved sin Evne til at give en Orientering, et Overblik over et broget Virvar af Stammer og politiske Begivenheder, blot ved at anlægge en fornuftig geografisk Betragtning. Først da kommer der Mening i de mange Kampe mellem Romere og Germaner eller Germaner indbyrdes, Mening i Folkevandringerne, i Slavernes og Arabernes Vandringer, i Møntfundenes Fordeling, først saa er Forskeren »orienteret«, og med dette Kompas faar han alene Evnen til at finde Vej frem i det germanske Samfunds slyngede Vildnis, til at trække de store Linier op i Stammernes politiske, militære og økonomiske Liv. Vejene er Aarenettet i de gamle Stammebygder, Markedsbyerne, Tingstederne, Fæstningerne, Havnene, alle de strategiske, administrative, økonomiske Knudepunkter er Kulturens Centrere og Brændpunkter.

Kommer man fra Bøger som Ludwig Schmidts *Allgemeine Geschichte der germanischen Völker*, der med ægte tysk Grundighed fremlægger Materialet og holder Mandtal over Kilderne, til Bøger som Sture Bolins, der i djærv Syntese orienterer Læseren i en klar og nøgtern Prosa, da forstaar man først ret at paaskønne hans Arbejde.

Som Poul Nørlund nylig fremhævede i en værdifuld Artikel i »Tilskueren«s Novemberhefte: Den sande, den store Videnskabs største metodiske Problem ligger altid i at finde en passende Blanding af Analyse og Syntese, begge er lige uundværlige, men kun sjældent findes Evnen til begge lige fuldt udviklet hos samme Forskerpersonlighed. Sture Bolins Bog har vel sin Styrke i Syntesen, men denne hviler hos ham paa hans egen og andres dybtgaaende Analyse.